

O podstatě a hlavních formách asignace.

František V á ž n ý ml.

Předmětem našeho pojednání bude stručně objasniti právní ústav poukázky (asignace) dle občanského zákoníka (v nové úpravě dle nov. III.) a dle obchod. zákoníka a nejdůležitější její druhy: kuceckou poukázku a šek, jakož i poštovní šek. K ilustrování právního charakteru šeku naznačíme hlavní rozdíly mezi šekem a směnkou, jež ostatně rovněž je určitou formou civilněprávní asignace.

Posléze naznačíme, jak třeba nahlížeti na právní povahu poštovní poukázky, jež — neprávem — se někdy též počítá mezi druh poukázky. Uvědomiti si rozdíl mezi obecnou poukázkou a pošt. poukázkou, spec. pak mezi pošt. šekem a pošt. poukázkou, je důležité. Obě dvě uvedené právní instituce, ač s hlediska národohospodářského vykazují podobný účel a poslání, s hlediska civilněprávního se od sebe pojmově liší.

Právní prameny a literaturu,¹⁾ jichž tu používáme, uvedeme též v kontextu na příslušném místě.

I. P o u k á z k a (a s i g n a c e) d l e o b č a n . z á k .

O poukázce (asignaci) ustanovoval občanský zákoník ve znění před III. novelou v § 1400 původní textace. Podle tohoto ustanovení pozůstává podstata poukázky v tom, že dlužník (asignant) postaví místo sebe třetí osobu jako plátce (asignáta) a svého věřitele (asig-

¹⁾ Z příslušné literatury budtež uvedeny hlavně tyto spisy, resp. pojednání:

a) z české literatury: Fajnor-Záturecký, Nástin súkromého práva plat. na Slovensku a v Podkarpatské Rusi; Krčmář: 1. Smlouva námezdní. 2. Právo obligační. Mayr-Dominik: Soustava občanského práva. Pavlíček: 1. Chek ve vědě a zákonodárství. 2. Směnka a šek vedle zah. zák. ze 3. dubna 1906, č. 84 ř. z. Tilsch: Občan. právo rak. Část všeobecná. Srov. též: Hermann-Otavský, posudek o spisu Pavlíčka »Šek ve vědě a v zákon.« Sborník věd práv. a stát. 1903. Randa v »Právniku« roč. XXXVII.

b) Z rakouské a říšskoněmecké literatury: Adler, Bankpolitische Aufsätze. Canstein, Der Scheck nach dem österr. Gesetze vom 3. April 1906. Cohn: Die Kreditgeschäfte v Endemannově sbírce »Handbuch des deutsch. Handels-, See- u. Wechselrechts«, svaz. Krainz: System des österr. allg. Privatrechts. Langrod: Die dritte Teilnovelle zum allg. bürgerl. Gesetzbuch. Meili: Die Hauptpflicht der Postanstalt. Mittelstein: Beiträge zum Postrecht. Schey: Die obligationverhältnisse. Štaub-Pisko: Kommentar zum Handelsgesetzbuch. Tinsch: Postanweisung. Wendt: Das allgemeine Anweisungsrecht.

natáře) na ni poukáže. Dle toho byla by poukázka zvláštním druhem či zvláštní formou placení dluhu zmocněncem. Před novelisací občanského zák. byl zákonný pojem poukázky značně úzký. Pojem ten odpovídal staré, dávno již opuštěné nauce o asignaci (Krainz, System des österr. allgemeinen Privat rechts, II. svazek, 1. část, str. 182 a násl.). Nyní stanoví § 1400 obč. zák. v nové redakci (§ 176, III. Nov.) pojem assignace tak, že někdo — assignant, poukazovatel, poukáže (uloží) jiného (jinému) — assignáta (jde tu často, ne však vždy o dlužníka assignantova), aby třetí osobě — assignatáři, poukazovníku či příjemci poukázky (také tu může, však nemusí vždy se jednati o věřitele assignantova) něco plnil (plnění není tu — na rozdíl od čl. 301 obch. zák. — omezeno na peníze nebo jiné zastupitelné věci); v důsledku toho pak je assignát zmocněn (případně i povinen — arg. § 1401, odst. 1., obč. zák. v nové redakci) plniti assignatáři na účet assignanta a assignatář zmocněn, aby si vyzvedl plnění u assignáta (resp. podle okolností povinen vyzvati assignáta k plnění — arg. § 1401, odst. 1., obč. zák. v nové redakci).²⁾

Může tudíž i poukázka ve smyslu cit. ustanovení občanského zákona v nové úpravě representovati zvláštní formu placení dluhu (scil. assignanta assignatáři) zmocněncem (scil. assignátem), při čemž nutno však míti na paměti jednak, že lze assignace použiti i tam, kde se o nějaké plnění dluhu (scil. assignanta assignatáři) vůbec nejedná³⁾ a rovněž i že assignace nutně nepředpokládá stávajícího již závazku assignáta vůči assignantovi, jednak že pouhý poukaz, resp. vystavení či postoupení poukázky nebývá — sám o sobě — plněním dluhu assignanta assignatáři: k tomu zapotřebí toliko skutečného plnění poukázaného assignátem.⁴⁾ To — vice versa — platí i o plnění případného závazku assignáta assignantovi.

Bližze budiž o věci podotknuto následující: Assignace může představovati dvojí zmocnění; jednak zmocnění assignáta (assignantem), aby něco na jeho účet plnil, jednak zmocnění assignatáře (assignantem), aby poukázané plnění přijal (srov. též § 783 něm. obč. zák.). Tu vystupují jednak assignát (v poměru k assignantovi), jednak assignatář (v poměru k assignantovi) jako zmocněnci assignantovi (mající moc zastupovati assignanta). Fakticky ovšem bývají assignát, ba i assignatář současně i povinnik dotyčnému zastupování. V posléz

c) Z francouzského práva: Bazet: Cours de droit commercial. Cohen-dy-Darras: Code de commerce. Fuzier-Herman-Davias: Code civil. Lyon-Caen & Renault: 1. Traité de droit commercial, 2. Manuel de droit commercial. —

d) Z italského práva: Torquato C. Gianini: Trattato di diritto postale.

²⁾ Pro obor slovenského práva srov. Fajnor-Záturský, Nástin soukrom. práva, platného na Slovensku a v Podkarp. Rusi: »Poukázka je příkaz, kterým poukazovatel ukládá jinému (zpravidla svému dlužníkovi), aby místo něho platil třetí osobě (poukazníkovi)«, cit. spis. str. 326.

³⁾ Srov. Krčmář, Právo obligační, vydání z r. 1924, str. 99.

⁴⁾ »Anweisung ist keine Zahlung«. Krainz, cit. spis. str. 184.

uvedeném případě jde v poměru mezi asignantem a asignátem, resp. v poměru mezi asignantem a asignatářem o příkaz (mandatum), příp. o jiný obligační poměr.⁵⁾

Pozn. Jak známo, nerozlišuje náš občanský zákoník zastupitelské zmocnění a příkaz (mandatum), nýbrž spojuje v § 1002 obojí v jednotný právní ústav. Lze však udělit pouhý příkaz bez zmocnění a naopak existuje pouhé zmocnění, t. j. jen moc, nikoli i povinnost zastupovati (Mayr-Dominik, Soustava občanského práva, kniha první z r. 1922, str. 176).

Povinnost k zastupování může být založena příkazem (mandátem — může být nařízeno, aby mandatář jednal vlastním jménem a na účet mandanta, »nepřímé zastoupení«, neb aby jednal přímo jménem mandantovým, »přímé zmocnění«), případně jiným obligačním poměrem (Mayr-Dominik, cit. spis, str. 176). Obligační povinnost k zastupování vztahuje se — jako taková — jen na vnitřní poměr mezi zmocněncem a zmocnitelem. Aby zastoupení působilo i vně, t. j. vůči třetím osobám, třeba udělení plné moci.⁶⁾ —

Kromě právního poměru mezi asignantem a asignátem a mezi asignantem a asignatářem, vzešlého z asignace, dlužno se dotknouti též právních účinků v poměru mezi asignátem a příjemcem poukázky.

A) Právní poměr mezi asignantem a asignátem bývá označován v literatuře jako tak zv. »Deckungsverhältnis« (srov. Krainz, cit. spis, str. 184).

Je-li asignát to, co plnití má, již asignantovi dlužen, je vůči tomuto povinen poukazu vyhověti (§ 1401, odst. 1., obč. zák. — § 177 III. novely).

Svůj dluh asignantovi plní asignát splněním poukázky. V uvedeném případě jde v právním poměru mezi asignantem a asignátem o »causu solvendi«.

Nemusí však též asignát to, co plnití má (scil. z poukázky), býti již asignantovi dlužen. Assignát může plněním poukázky poskytnouti asignantovi úvěr (causa credendi), může mu tímto způsobem darovati (causa donandi) a pod.

Povinnost asignáta, poukazu vyhověti, stanoviti lze toliko dle konkrétního případu, podle povahy právního jednání, jsoucího podkladem v úvahu přicházejícímu právnímu poměru. Nelze všeobecně stanoviti, že asignát, není-li již dlužen asignantovi to, co plnití má, není povinen poukazu vyhověti. Povinnost ta souvisí, jak

⁵⁾ Srov. Schey, Die Obligationsverheltnisse, 1. svazek, 3. sešit, str. 483 a násl.

⁶⁾ Pravé, vlastní zastoupení, je toliko zastoupení přímé. Při nepřímém zastoupení postihují účinky jednání »zástupce« především jeho svého a důsledky jeho jednání je teprve nutno samostatným aktem převésti na »zastoupeného«. Plná moc je přímé zastoupení, působící i proti třetím osobám.

řečeno, s podkladem právního poměru mezi asignantem a asignátem. Při tom platí dle ustanovení § 1403, 1. odst. obč. zák. v novém znění (§ 179, III. nov.), že — není-li mezi asignantem a asignátem jiného právního poměru — třeba na poměr ten použití předpisů o »smlouvě zmocňovací«. Fakticky bude se v tomto případě ponejvíce jednati o příkaz [mandát].⁷⁾ Platí tu však dle výslovného ustanovení § 1403, odst. 1. obč. zák. v novém znění, že asignacie nezaniká ani smrtí asignanta, ani smrtí asignáta.

Z motivů k ustanovení § 179, III. nov. (upravující ustanovení § 1403 obč. zák.) vysvítá, že bylo nutno v zájmu jistoty obchodních styků všeobecně v tomto speciálním případě mandátu stanoviti, že se tu mandát nezrušuje smrtí mandanta či mandatáře (srov. Langrod, Die dritte Teilnovelle zum allg. bürg. Gesetzb., str. 390). Pokud asignát nepřijal poukazu vůči asignatáři, může asignant poukaz odvolati (srov. též uvedené níže pod B).

O významu přijetí (akceptu) asignátem srov. níže.

B) Právní poměr mezi asignantem a asignatářem jest v teorii označován jako tak zv. »Valutaverhältnis« (srov. Krainz, cit. spis). Jestliže asignací má býti splněn dluh asignanta asignatáři (příjemci poukázky), je týž, přijal-li asignaci, povinen vyzvati asignáta k plnění.

V tomto případě, který občanský zákoník ve starém znění jediné měl na mysli, jde v právním poměru mezi asignantem a asignatářem o kausu solutionis. Splnění dluhu asignanta asignatáři ovšem nastává, jak bylo již shora podotknuto, teprve skutečným plněním⁸⁾ poukázaného asignátem (»Anweisung ist nicht Zahlung«), leda že by bylo mezi dotyčnými něco jiného sjednáno (spec. bylo-li něco poukázáno na místo plnění. — Srov. § 1401, posled. odst. obč. z. v novém znění.) Je-li asignatář ve smyslu uvedeného povinen obrátiti se na asignáta, aby mu plnil na účet asignanta, jest právní poměr mezi asignantem a asignatářem charakterisován jako mandatum. Nemusí se ovšem vždy v poměru mezi asignantem a asignatářem jednati o mandatum. O tom, jak třeba pohlížeti na právní poměr mezi asignantem a asignatářem, rozhoduje kausa příslušného základního právního jednání (nemusí při poukázce dle obč. zák. v nové úpravě se jen jednati o plnění dluhu asignanta asignatáři; původní znění obč. zák. o asignaci, jež mělo na mysli toliko tento případ, vedlo často k nesprávnému zaměňování asignace s převzetím dluhu; srov. Langrod, Die dritte Teilnovelle, str. 285).

Nejde-li v poměru mezi asignantem a asignatářem o příkaz asignanta, aby asignatář zakročil o plnění u asignáta (přirozeně

⁷⁾ Jedná se tu speciálně o příkaz k plnění třetí osobě na účet mandanta (asignanta).

⁸⁾ I přijatá poukázka asignátem neznamená ještě — před skutečným plněním poukázaného — bez dalšího splnění dluhu (scil. k jehož splnění byla poukázka vystavena, resp. poukaz učiněn).

předpokládajíc, že asigntář poukaz přijme), není sice povinností asigntáře, vyzvati asignta k plnění; asigntář však je vždy — ve smyslu ustanovení § 1401, 2. odst. obč. zák. v novém znění (§ 177, III. nov.) — povinen, nepoužije-li poukazu nebo odepře-li asignt přijetí nebo plnění, to asigntantovi bez průtahu oznámiti. Poměr mezi asigntantem a asigntářem je též směrodatným pro posouzení otázky, zda odvolání poukazu (poukázky) asigntantem působí též proti asigntáři.

C) V poměru mezi asigntantem a asigntářem (příjemcem poukázky) platí, že přijal-li asignt poukázku vůči asigntáři, je tomuto povinen poukázané plniti. Přímého nároku proti asigntantovi získává — ve smyslu ustanovení § 1400 obč. zák. v novém znění — asigntář teprve, když ho dojde projev asigntův, že poukaz přijal. Se zřetelem k ustanovením obč. zák. v e s t a r é m z n ě n í rozlišuje Krainz (cit. spis, str. 184) v práv. poměru mezi asigntantem a asigntářem dvojí eventualitu: a) jedná-li se o tak zv. »tituliert Anweisung«, t. j., kdy asigntant poukázal asignta k plnění toliko v té míře, v jaké jest mu asignt poukázané dlužen, má příjemce poukázky proti dlužníku (scil. asigntantovi) postavení cesionáře. Tu sice nepotřebuje asigntář přijetí poukázky asigntantem, jest však vystaven námitkám asigntantovým z poměru mezi tímto a asigntantem; b) při abstraktní poukázce však dle Krainze vzniká závazek asigntův vůči příjemci teprve přijetím (akceptem) poukázky. Na rozdíl od případu sub a) uvedeného však jsou při abstraktní poukázce nepřipustny námitky z poměru mezi asigntantem a asigntantem, nebo z poměru mezi asigntantem a asigntářem.

Proti tomuto názoru Krainze uvádíme, že k založení závazku asignta vůči asigntáři třeba vždy — a to i ve smyslu ustanovení obč. zákona v původní textaci — p ř i j e t í (akceptu) poukázky asigntantem vůči asigntáři. Dokud asignt poukazu nepřijme (»neakceptuje«), jde pouze o ofertu se strany asigntanta. Potud je situace při »titulární« i při »abstraktní« poukázce stejná. Nucené přijetí poukázky asigntantem pak neexistuje. Správně uvádí Schey (cit. spis, str. 483), že § 1403 obč. zák. (ve starém znění) nestanoví, že asignt, který je asigntantovým dlužníkem (jehož dluhující plnění kryje se s plněním z poukázky), je povinen za všech okolností přijati poukázku,⁹⁾ takže by tu fakticky šlo všeobecně o případ nuceného přijetí asigntantova příkazu, recte příslušné oferty (dle Scheye by se tu jednalo o »Kontrahierungszwang«).

I když je asignt dlužníkem asigntantovým, může přijetí poukázky odmítnouti, čímž sice podle okolností nastává porušení jeho závazku vůči asigntantovi, v poměru k asigntáři však stává se poukázka bezúčinnou.

⁹⁾ Nelze tuto povinnost snad dovozovati a contr. ustanov. § 1403 obč. zák. ve starém znění (Schey, cit. pozn. 28).

Z ustanovení občanského zákona v nové textaci (dle nov. III.) pak jasně vysvítá, že jedině přijetím poukázky asignátem vůči asignatáři zakládá se závazek asignáta vůči asignatáři. (Srov. k tomu rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 20. ledna 1920, č. Rv I 608/19.) Ustanovení § 1408 obč. zák. ve starém znění stanovilo pro případ poukazu asignantovy pohledávky vůči asignátovi, že taková poukázka platí jako *cesse*, toliko však v poměru mezi asignátem a asignatářem.¹⁰⁾ Assignát ve smyslu tohoto ustanovení je povinen k plnění asignatáři toliko v té míře, jako je povinen plniti asignantovi. Neukládá mu tudíž poukázka jinaký závazek, než jaký byl jeho (původní) závazek asignantovi. Dle toho může assignát použití vůči asignatáři námitek, jež mu příslušely vůči asignantovi. Pokud jde o asignatáře, platilo i dle právního stavu ustanovení obč. zák. ve starém znění, že týž není bez dalšího povinen, chce-li při nedostatku plnění asignátem uplatňovati s úspěchem svůj (náhradní) nárok oproti asignantovi, *z a l o v a t i* asignáta o plnění, v čemž právě — mimo jiné — spočíval rozdíl *assignace* od *cesse* (srov. Krainz, cit. spis, str. 187).

Nyní ustanovuje § 1402 obč. zák. v nové redakci (§ 178, III. nov.), že přijal-li assignát poukázku vůči asignatáři, může mu namítati pouze ty okolnosti, jež se buď dotýkají platnosti přijetí, nebo se podávají z obsahu poukázky, anebo se vztahují na osobní poměr mezi asignátem a asignatářem. Ustanovení toto vykládá se tak, že § 1402 obč. zák. v nové úpravě stanoví pro přijetí poukázky asignátem vůči asignatáři povinnost k plnění *abstraktně*, t. j. nezávisle od právního poměru mezi assignantem a asignátem (srov. Langrod, Die dritte Teilnovelle, str. 386). Proti tomuto náhledu zastáváme to stanovisko, že třeba i za dnešního právního stavu rozlišovati mezi případem »*k a u s á l n í*« poukázky, totiž, kdy obsah poukázkového plnění zcela se kryje se závazkem asignáta vůči assignantovi — v tomto případě, *ne*plyne-li z poměru mezi assignantem a asignátem, že posléz uvedený se zavázal plniti poukázané jako takové, bez ohledu na svoje námítky, jež mu vůči assignantovi příslušejí, bude moci assignát uplatniti vůči asignatáři jakožto námítky, podávající se z obsahu poukázky, skutečnosti vyplývající z jeho poměru vůči assignantovi — a ostatními případy, kdy půjde o »*abstraktní*« poukázku, při níž assignát nemůže uplatňovati vůči asignatáři námítky, jež mu příslušejí z jeho poměru k assignantovi. Toto stanovisko není nikterak na újmu práv asignatáře. Assignatář v normálním případě nepozbývá přijetím poukázky svých nároků z původní pohledávky vůči asignatáři. K tomu, aby poukázka fungovala na místě placení,

¹⁰⁾ K tomu, aby *assignace* (za okolností, uvedených v § 1408 obč. zák. ve starém znění) platila jako *cesse* i vůči assignantovi, zapotřebí zvláštní úmluvy mezi assignantem a asignatářem.

třeba, jak již shora uvedeno, speciální úmluvy mezi asignatářem a asignantem.

Právo z poukázky (tudíž po přijetí poukázky asignátem vůči asignatáři) může být při splnění normálních předpokladů (§ 1393 obč. zák.) převedeno na jinou osobu (srov. Wendt, Anweisungsrecht, str. 124). Rozhodují tu občansko-právní předpisy o cessi. Proti právnímu nástupci původního oprávněného může asignát použití všech námitek, jež mu přísluší proti cedentovi.

Na rozdíl od projednané obecné poukázky nabývá při těch druhích poukázek, jež vykazují kvalitu cenného papíru v techn. slova smyslu (v dalších oddílech uvedené: kupecká poukázka dle čl. 301 a šek dle zák. z 3. dubna 1906), asignatář (remitent) práva z papíru samého, bez ohledu na právní podklad pro vystavení takové poukázky. Abstraktní povaha plnění asignáta (t. j. v neodvislosti jeho od právního vztahu asignáta k asignantovi) je tu **positivně** stanovena. Zní-li takové poukázky na řad, děje se převod indossamentem; tu jsou námitky ex persona indossantis vyloučeny, předpokládárci bonam fidem indossatářovu při nabytí papíru.

II. Poukázka dle obchod. zák.; kupecká poukázka.

A) Podle 1. oddílu článku 300 našeho obchod. zák. jest kupec, který přijal poukázku na něho vystavenou,¹¹⁾ zavázán k plnění vůči tomu, v jehož prospěch byla vystavena. Toto ustanovení neznamená oproti ustanovením obč. zák. o asignaci, v oddílu I. naznačeným, nijaké novum; v důsledku nové úpravy ustanovení obč. zák. o asignaci třetí novelou není v pojmovém určení poukázky (asignace) rozdílu mezi předpisy obč. zák. a uvedeným ustanovením obchod. zák. o poukázce (jmenovitě nepředpokládá — stejně jako poukázka dle obchod. zák. — ani poukázka dle obč. zák. v nové textaci určitý právní poměr mezi asignantem a asignatářem, jak tomu bylo při poukázce dle obč. zák. ve znění před vydáním III. novely. Se zřetelem k tomu jsou dnes úvahy ve Staubově Komentáři k čl. 300 obch. zák. — vyd. z r. 1910, str. 97 — pokud se týká vymezení pojmu poukázky, již překonány).

Dle 2. odd. čl. 300 obchod. zák. platí však prohlášení o přijetí, napsané nebo podepsané na písemné poukázce, vždy za platební slib, učiněný ve prospěch asignatáře (tudíž i kdyby se přijetí za uvedených podmínek stalo toliko vůči asignantovi).

B) Je-li vystavitelem poukázky kupec, může poukázka na plnění peněz nebo kvantity zastupitelných věcí nebo cenných papírů, kde plnění to nebylo učiněno v poukázce odvislým od vzájemného plnění, být převedena, zní-li na řad, indosamentem (čl. 301, odst. 1. našeho ob-

¹¹⁾ I dle obch. zák. platí — stejně jako dle obč. zák. — že poukázka ve smyslu čl. 300. obch. zák. může být písemná neb ústní. Kupecké poukázky (srov. uvedené sub B) však jsou písemné — arg. čl. 303 obch. zák.

chod. zák.). K platnosti takové poukázky (scil. ve formě listiny) nebo jejího indosamentu není zapotřebí udání kausy závazku, nebo potvrzení o přijetí valuty. Kdo akceptuje takovou poukázku, je tomu, v jehož prospěch byla vystavena, anebo na něhož byla indosována, zavázán k plnění (čl. 301, odst. 2. a 3. našeho obchod. zák.). Poukázka při splnění uvedených podmínek je tak zv. k u p e c k o u p o u k á z k o u. (Podle § 291 uher. zák. čl. XXXVII. platí jako kupecká poukázka: písemná poukázka 1. znějící na řad a 2. vystavená nebo akceptovaná kupcem. (Dle německého obchod. zákona je při kupecké poukázce rozhodující kvalita kupce v osobě trassáta.) Předmětem jejím mohou být dle cit. uher. předpisu kromě peněz také cenné papíry a jiné zastupitelné věci a netřeba k platnosti udání kausy závazku neb potvrzení o přijetí valuty. Dle ustanovení § 292, odst. 1. uh. obch. zák., zavazuje se asignát přijetím poukázky na něho vystavené, asignatáři neb jeho práv. nástupcům, že bude plniti příkaz v poukázce obsažený. Poukázka na plnění peněz neb zastupit. věcí neb cenných papírů, aniž bylo v ní vymíněno vzájemné plnění, může, zní-li na řad, býti převedena indosamentem (§ 294 uh. obch. zák.).

Na rozdíl od obecné poukázky jest kupecká poukázka ve smyslu čl. 301 našeho obch. zák. (§§ 291 a násl. uher. obch. zák.) c e n n ý m p a p í r e m v technickém slova smyslu (představuje literární obligaci, dokonalou skripturu) a to, zní-li na řad, ordrepapírem, zní-li prostě na jméno, bez doložky na řad, rektapapírem, se všemi s tím souvisejícími právními konsekvencemi. Jmenovitě je kupecká poukázka hmotně-právní podmínkou pro výkon práva, o němž byla vystavena, i je dlužník z ní povinen plniti jen proti jejímu vrácení. Akcept kupecké poukázky zakládá samostatný skripturní závazek akceptanta, neodvislý od právního podkladu vydání poukázky jmenovitě od právního poměru mezi asignantem a asignatářem, vůči osobě, v jejíž prospěch byla poukázka vystavena, nebo na kterou byla poukázka právoplatně převedena. Oprávněný z takové poukázky (asignatář), totiž věřitel z dotyčného cenného papíru — pro právní věřitelství z kupecké poukázky kvality cenného papíru je ve smyslu Randovy teorie vlastnického nabytí rozhodující v l a s t n i c t v í k p a p í r u — je u kupecké poukázky, znějící prostě na jméno, patrný údajem jména neb firmy; další nástupnictví v toto oprávnění řídí se u kupecké poukázky, na jméno znějící, dle obecn. ustanovení obč. zák. (o cessi). U kupecké poukázky, znějící na řad, je první oprávněný rovněž vyznačen jménem neb firmou, další nástupnictví v toto oprávnění je však určeno indosamentem: oprávněný jest tu skripturně legitimován indosamentem, scil. nepřetržitou řadou indosamentů (čl. 305 obch. zák.).

Pouze však akceptant kupecké poukázky je dle našeho práva z poukázky s k r i p t u r n ě zavázán, nikoli též vystavitel a rovněž ne indosant (indosament působí tu — a contr. indosamentu směneč-

ného a rovněž i indosamentu š e k o v é h o — toliko jako prostředek transportní, nikoli i garanční — arg. čl. 305 našeho obch. zák.). Náš obchod. zákon nestanoví zvláštní regresní právo majitele kupecké poukázky vůči vystaviteli a rovněž ne vůči indosantům v případě jejího nevyplacení, i nelze vzhledem k nedostatku přísluš. ustanovení použití pro ten případ předpisů směneč. řádu o regresu proti vystaviteli směnky, nebo indosantům (srov. Staub-Pisko, cit. spis, str. 118). Majitel kupecké poukázky může — v případě nevyplacení poukázky — uplatňovati proti vystaviteli toliko nároky, vyplývající z mimoskripturního poměru mezi ním a vystavitelem (naproti tomu uh. zák. čl. XXXIII. stanoví v § 298, že předpisy směneč. řádu o regresní žalobě na zaplacení platí i ohledně kupeckých poukázek; srov. Fajnor-Zátarecký, Nástin súkrom. práva, str. 326, pozn. 4.).

Dlužník z kupecké poukázky může proti věřiteli uplatňovati toliko ty námitky, jež mu přísluší podle listiny (»z obsahu listiny«), nebo bezprostředně proti žalobci (čl. 303 obch. zák., obdobně: § 296, odst. 3. uh. obch. zák.). Jiných obran nemůže použít. Byla-li ovšem kupecká poukázka (právo z ní) převedena obecným občansko-právním způsobem (ne indossamentem), podržuje debitor cessus proti práv. nástupci (cesionáři) námitky, jež má proti cedentovi. Naproti tomu při převodu indosamentem jsou takové námitky vyloučeny.

III. Š e k ; p o š t o v n í š e k .

A) Důležitým druhem písemné poukázky jest šek. Jest též druhem písemných poukázek, vykazujících kvalitu cenného papíru v technickém slova smyslu (podobně jako vzpomenuté již kupecké poukázky, vyhovující ustanovením čl. 301 obch. zák.). Šek jest písemnou poukázkou, pro niž jest však speciálním zákonem (ze dne 3. dubna 1906, č. 84 ř. z.) předepsána zvláštní forma, resp. stanoveny zvláštní (obligatorní) náležitosti, jejichž splnění, má-li dotyčné listině býti přiznán charakter šeku ve smyslu citov. zák., jest nutně zapotřebí. Kromě speciálních ustanovení cit. zákona z r. 1906 vztahují se v určitém rozsahu na šek též ustanovení práva směnečného (srov. Pavlíček, Chek ve vědě a zákonodárství, str. 43, »Směnka a šek vedle rak. zák. ze dne 3. dubna 1906, č. 84 ř. z., str. 10).¹²⁾ V Uhrách byl upraven šek zákonem z 31. prosince 1908 (zák. čl. LVIII.).

¹²⁾ Podle našeho práva platí o pramenech šekového práva, že třeba v první řadě použití speciálních ustanovení zákona o šeku (po případě těch ustanovení směneč. řádu, na něž zákon o šeku poukazuje); pokud se těchto nedostává, jest v případě, že šekový poměr je obchodní věcí, spec. obchodem dle čl. 271. a násl. obch. zák., použití obchod. zák., příp. obyčejového práva a v nedostatku těchto ustanovení občan. zák.; jinak jest použití hned za spec. předpisy šekoprávními občan. zák. Podle francouzského práva vystavení šeku — na rozdíl od směnky, jež je dle francouzského práva pro všechny, na směnce skripturně zúčastněné, obchodem — nezakládá samo o sobě pro příslušný poměr kvalitu obchodní věci. Rozhoduje, zda kausa skripturního aktu šekového je obchodem čili nic. Jen v pří-

S hlediska národohospodářského vyniká účel šeku: nahradití placení hotovými. Tomuto účelu slouží ustanovení šekového zákona o zajištění podkladu pro honorování šeku. Zákonným zajištěním podkladu pro vyplacení šeku předčí tento právní institut v ohledu národohospodářském daleko obyčejnou poukázku. Naznačený účel a význam národohospodářský šeku, jevíci se spec. v úspoře bankovek, ve zmenšení potřeby pohotovosti, jest ještě zvýšen zařízením klearingovým. Ovšem i směnka má někdy v určitém směru podobný národohospodářský význam: také směnku lze vystaviti za účelem hotového zaplacení, po případě na místo placení. Než podstatný, hlavní účel směnky jest opatření kredit. V tom smyslu lze tvrditi, že hlavním účelem směnky — na rozdíl od vystavení šeku za účelem zprostředkování hotového zaplacení — je »placení zdržeti poskytnutím úvěru, placení pošinouti.« (Pavlíček, »Směnka a šek«, str. 6.) Kdežto šek je určen, aby zprostředkoval zaplacení a není tudíž dle tohoto svého účelu národohospodářského papírem cirkulačním, je směnka hlavním svým určením národohospodářským cirkulačním papírem. A tak, byť i směnka, jmenovitě směnka neakceptovaná, prima facie jevila velikou příbuznost se šekem (u něhož dle našeho práva přijetí místa nemá), jeví se v základní, typické podstatě směnky, zakládající se jedině na úvěru osobním a šeku, jehož vydání je založeno na fondu, který pro vydatel šeku je složen u šekovníka, i s hlediska národohospodářského pojmový rozdíl. Ve smyslu národohospodářském je šek »surogátem bankovky« (Pavlíček, cit. spis, str. 9). K rozdílu šeku a směnky po stránce civilně-právní přihlédneme níže.

Také poštovní poukázka s hlediska národohospodářského plní do jisté míry podobný účel, jako šek. Znamená jmenovitě zjednodušení placení z jednoho místa na místo druhé. Naproti tomu s hlediska civilně-právního představuje, jak v oddílu IV. naznačíme, zcela odlišný ústav právní.

Šek — ve smyslu civilně-právním — jest druhem poukázky a to neúplně potud, že dle ustanovení § 8 šek. zákona (§ 7 uher. zák. o šeku) přijetí — akcept — u něho nemá místa.¹³⁾ Proti tomuto názoru uvádí Caunstein (*Der Scheck nach dem österr. Gesetze*), že šek ve smyslu cit. zák. je směnkou, vydanou na banku nebo bankěře a splatnou na viděnou. Právem však proti tomuto názoru uvádí

padě prvému je i šekový poměr obchodem; srov. Lyon-Caen & Renault, *Traité d. d. c.*, I. díl, str. 178. V Belgii jsou šeky, znějící na majitele neb na řád, věci (scil. pro skripturně zúčastněné; zák. z 15. prosince 1872, čl. 2).

V Itálii je tomu tak jak ve Francii.

¹³⁾ Akcept šeku není ve všech zákonodárstvích prohlášen za nepřipustný. V Anglii, Holandsku a Nizozemí ku př. výslovně uznán za účinný. Ve francouz. zák. o šeku není o přijetí šeku zvláštního ustanovení. V Americe existuje tak zv. certifying, kterýž od pravého přijetí (akceptu) se pojmově liší. Jeho skripturní závaznost hájí Daniel (srov. jeho spis, v pozn. 1. uvedený).

Pavliček (Směnka a šek, str. 10) — souhlasně s Thölem (Handelsrecht I., 2., § 331, str. 500), že i směnka je zvláštní formou poukázky.

Názoru, že šek je toliko druhem poukázky, jsou — kromě uvedených autorů — jmenovitě též Staub, Krainz, u nás pak Hermann-Otavský.¹⁴⁾

Od obecné poukázky (assignace) se liší šek¹⁵⁾ — kromě vzpomenuté již nepřipustnosti akceptu, s čímž souvisí, že majitel šeku nemá žádného právního nároku přímo proti šekovníkovi (assignatář při obecné poukázce však má nárok proti assignátovi, poukázku přijavšímu) — hlavně tím, že jednak vystavení šeku předpokládá úmluvu mezi vydatelem šeku (šekovatelem) a trasátem (šekovníkem)¹⁶⁾ — tak zv. »šekovní smlouvu« o právu poukazu, pokud se týče o krytí, úhradě (platebním fondu, u šekovníka k dispozici jsoucím) šeku (srov. § 2, č. 5 zák. o šeku, § 1, č. 3 uher. zák. o šeku), jednak majiteli šeku (remitentu) přísluší právo ze šeku, jakožto dokonalého cenného papíru,¹⁷⁾ dokonalé skriptury, jediné ze skripturního slibu šekovního, neodvisle od právního podkladu vydání šeku (u poukázky vznikají práva a závazky mezi osobami zúčastněnými, jmenovitě mezi assignantem a assignatářem, toliko na základě smlouvy, mezi nimi sjednané — Pavliček, Šek ve vědě a zákon., str. 46, srov. též uved. v odd. II. tohoto pojednání) a posléze majiteli šeku přísluší v případě nevyplacení šeku postihový (regresní) nárok proti vydateli

¹⁴⁾ Pro obor francouzského práva. Srov. Lyon — Caen & Renault, Manuel de droit commercial, str. 613, »Le chèque (scil. dle zák. z 14. června 1865, čl. 1., odst. 1.) est l'écrit, qui sous forme d'un mandat de paiement, sert au tireur à effectuer le retrait à son profit ou au profit d'un tiers, de tout ou partie des fonds portés au crédit de son compte et disponibles.« Zmíněný francouz. zákon o šeku byl doplněn zákony z r. 1871. 1874, 1911 (loi sur le chèque barré) a z r. 1917.

Ohledně směnky srov. Pothier, Traité du contrat de change (považuje směnku za »vrai contrat de mandat«).

¹⁵⁾ Rozumí se tím pouze listina, jež vyhovuje všem formálním náležitostem zákona o šeku. Jmenovitě musí tu býti splněny obligatorní požadavky, uvedené v § 2 šekového zákona (§ 1. uh. zák. o šeku). Jinak nejde o šek ve smyslu cit. zákona. Zda listina, jež nevyhovuje zákonně stanoveným, má vůbec nějaké právní účinky a jaké, jest posouditi podle zvláštních ustanovení, v tom směru platících. (§ 2, odst. 2. našeho zák. o šeku, § 1, odst. 2. zák. o šeku; může ku př. platiti taková listina jako kupecká poukázka a pod.).

¹⁶⁾ Trasátem (šekovníkem) mohou býti jen — vedle pošt. úřadu šekového (dřívější pošt. spořitelny) — veřejné banky a ústavy, jež jsou oprávněny dle svých stanov k přijímání peněz na cizí účet a dále jiné firmy a osoby, provozující po živnostensku bankéřské neb směnárni obchody pokud jsou zapsány do obchodního rejstříku (§ 1 zák. o šeku, srov. § 2, odst. 1. uher. zák. o šeku). Tato »pasivní způsobilost šekovní« je pojmově rozdílná od pasivní způsobilosti směnečné.

¹⁷⁾ Šek může náležeti do všech tří kategorií cenných papírů: může býti vydán jako rektašek, ordrešek nebo aporteuršek (o družích poštovního šeku srov. níže sub B]). Šek na jméno může též býti opatřen alternativní klausulí, majiteli svědčící.

či šekovateli (§ 15 zák. o šeku, § 16 uh. zák. o šeku)— ustanovení našeho občanského a obchod. zákona o asignaci však zvláštních předpisů o postihovém (regresním) právu majitele poukázky proti vydateli poukázky postrádají. V posléz uvedeném směru, který platí i ohledně regresního nároku proti indisantům šeku, znějícího na řad i momentem, napřed uvedeným (smlouvu o úhradě šeku) liší se šek jmenovitě i od kupecké poukázky.

Podobně jako o poukázce, platí i o šeku, že v podstatě se vydává, nebyla-li učiněna jinaká úmluva, jen za účelem placení, nikoli na místě placení¹⁸⁾ (srov. k tomu Randa v literárních zprávách v Právniku, roč. XXXVII., str. 234—239). Správně poukazuje Pavlíček (Chek ve vědě a zákondoárství«, str. 120 a násl.) proti Caunsteinovi (který ve spisu »Wechsel, Check und deren Deckung« tvrdí, že majitel šeku nabývá zásadně vlastnictví k úhradě a odůvodňuje to tím, že vydání a odevzdání šeku se děje na místě zaplacení, takže tu jde o novaci), že názor, že ve vydání šeku třeba vždy (scil. bez dalšího) shledávati postup pohledávky u trasáta, volné pro vydatele šeku, na jeho majitele, spočívá na nesprávném výkladu vůle kontrahentů (vůle stran spec. vůle vydatelova, nesměřuje bez zvláštního ujednání naprosto k postupu této pohledávky) a není též odůvodněn právnicky, neboť vůle majitele šeku u nesměřuje a priori k tomu, aby považoval svou pohledávku vůči vydateli šeku za zaplacenou již tím momentem, že šek přijal. Mělo-li by vydání šeku míti v zápětí vždy novaci pohledávky majitele šeku vůči vydateli, nemohla by tato okolnost samozřejmě sloužiti k rozvoji šekového obchodu. V souvislosti s tím nutno odmítnouti názor, že šek je jakýmsi druhem papíru, sloužícího k převodu vlastnictví (scil. fondu šekovního) dle obdoby tak zv. papírů odevzdacích, tradičních (souhlasně s Pavlíčkem, cit. místo).

Od směnky liší se šek — kromě uvedených již momentů s hlediska národohospodářského — po stránce civilně-právní dle našeho práva a to i práva platného na Slovensku, hlavně v těchto směrech:¹⁹⁾ 1. způsobilost býti šekovníkem je pojmově jiná než pasivní způsobilost směnečná. 2. Šek může zníti na majitele, t. j. bez udání remitenta; — směnka dle našeho práva musí obsahovati jméno remitenta (§ 3, odst. 1. zák. o šeku, § 3, odst. 1. uher. zák. o šeku — čl. 4, č. 3 směn. řádu, § 3, č. 3 uher. zák. směneč, — zák. čl. XXVII. z r. 1876). 3. Šek nemusí obsahovati údaj doby platební; šek je po zákonu vždy splatný na viděnou (a vista), i když neudává dobu splat-

¹⁸⁾ Pro obor anglického práva srov. Daniel, *Ou negot. instr* str. 581 a 751 »certified cheks taken for debts are not payment (viz Cohn, »Die Kreditgeschäfte« v Eudemannově sbírce: *Handbuch des deutschen Handelsrechts*, svaz III., str. 1083).

¹⁹⁾ Srov. Pavlíček, *Směnka a šek vedle rak. zák. ze dne 3. dubna 1906*, č. 84 ř. z. se zřetelem na cizozemské zákonodárství a Cannstein, *Der Scheck nach dem österr. Gesetze vom 3. April 1906*, str 29 a násl.

nosti, nebo udává-li jinou dobu splatnosti; — směnka musí obsahovati údaj doby placení přesným způsobem (§ 5 zák. o šeku, § 5 uh. zák. o šeku — čl. 4, odst. 4. směn. řádu, § 3, č. 4 uh. směn. zák.). 4. Šek nemusí obsahovati údaj místa platebního. Jinak, chce-li se v šeku udati místo platební, musí to býti toliko místo, na kterém má šekovník obchodní závod nebo závod pobočný, anebo na kterém je odúčtovna; — směnka musí obsahovati údaj místa platebního, a to pravidelně výslovný údaj; toliko v případě, je-li uvedeno místo při údaji směnečníka, platí toto místo za místo platební a zároveň za bydliště směnečníka (§ 4 zák. o šeku, § 4 uh. zák. o šeku — čl. 4, č. 8 směn. řádu, § 3, č. 7 uh. směn. zák.). 5. Přijetí (akcept) u šeku nemá místa. Bylo-li poznamenáno že šek byl přijat, pokládá se to za nepsané (§ 8 zák. o šeku, § 7 uh. zák. o šeku). Za to musí býti výslovně vyznačeno ve vyzvání vydatele k šekovníku, že má zaplatiti sumu, v šeku naznačenou, z pohledanosti vydatele u šekovníka; ve vyzvání nesmí býti placení činěno závislým ani od nějakého vzájemného plnění osoby, která má placení přijati, ani od nějaké podmínky (§ 2, č. 5 zák. o šeku, § 1, č. 3 uh. zák. o šeku). Uvedené souvisí s účelem šeku a jeho posláním.²⁰⁾ — Naproti tomu u směnky akcept je nezbytným skripturním aktem k založení závazku trasáta, že zaplatí peněžitou sumu, ve směnce uvedenu. Akcept musí se státi písemně na směnce, a to na originálu směnky (§ 21, odst. 1. směn. řádu, § 21, odst. 1. uh. směn. řádu). Akceptant směnky je v přímém skripturním závazku — u šeku přímého skripturního závazku šekovního není, existuje tu jen nepřímý, postihový závazek skripturní vydatele a indosatů šeku.²¹⁾ Na rozdíl od šeku nepředpokládá směnka, která je, jak uvedeno, určena podstatně k tomu, aby poskytovala úvěr, existující již pohledávky (fondu) vystavitele u trasáta.²¹⁾ Z dalších význačnějších rozdílů mezi šekem a směnkou bylo by poukázati na odvolatelnost (šek je zásadně neodvolatelný,²²⁾ — směnka neakceptovaná může býti vždy odvolána, indosovatelnost (šek je indosovatelný jen, zni-li na řad — směnku lze po zákonu vždy indosovati, leda že by převedení indosamentem bylo od vystavitele výslovně na směnce zakázáno), indosament na trasáta (indosovati lze na směnečníka a týž může s účinkem dále indosovati — indosament na šekovníka se pokládá za kvitanci a indosament šekovníka je neplatný). Různě je jmenovitě i upravena otázka zajištění ma-

²⁰⁾ Jmenovitě dlužno k nepřípustnosti akceptu u šeku uvést jakožto ratio legis eventuelní podceňování šeků neakceptovaných v případě, že by byl akcept šeku připuštěn.

²¹⁾ Veškerá ustanovení, související s přijetím směnky, neplatí konsekventě ve příčině šeku.

^{21a)} De lege ferenda uplatňují někteří spisovatelé (v Rakousku jmenovitě Adler) stanovisko, navrhuující po způsobu francouz. systému zajištění práva směnečného věřitele »na krytí tratty«.

²²⁾ Výjimky z této zásady jsou taxativně uvedeny v § 13 zák. o šeku (srov. § 15 uh. zák. o šeku).

jitěle šeku po zaniknutí postižného práva promlčením neb obmeškáním proti vydateli a bezprostředním jeho předchůdcům (tu platí § 19 zák. o šeku, srov. § 18 uh. zák. o šeku) a majitele směnky proti vydateli neb příjemci po zániku práv směnečných promlčením neb obmeškáním (čl. 83²³⁾ směn. řádu, § 90 uh. sm. zák.).

B) U poštovního úřadu šekového²⁴⁾ jsou připuštěny dva druhy šeku, a to šek na jméno a šek pokladní (kasovní), t. j. šek, znějící na majitele (srov. k tomu § 7 »Pravidel pro šekové řízení u poštovního šekového úřadu v Praze« — stanov to pošt. úřadu šekového). Šek na jméno je šek, na němž jest označena vydatelům určitá osoba, jakožto oprávněný (příjemce peněz). Jako příjemce může vydatel označiti též sebe sama.

Šek na jméno se nezašle osobě, uvedeně jako adresát placení, nýbrž přímo poštovnímu úřadu šekovému, který vyřídí jej tím způsobem, jak předepsal majitel účtu u pošt. úřadu šekového (buď se poukáže příslušná částka osobě za příjemce označené — výplatu obstará místní úřad poštovní — anebo, má-li příjemce šekový účet, může se připsati částka na jeho účet).

Šek kasovní, či šek na doručitele, je šek, na němž příjemce peněz není udán. Odevzdá se tomu, kdo má z něho nabytí práva. Majitel kasovního šeku (oprávněný věřitel z takového šeku) může buď předložit osobně šek k výplatě pokladně poštovního úřadu šekového (odevzdá-li se k výplatě pokladní šek řádně vyplněný a vykažuje-li pohledávka vydatelě šeku jako majitele účtu dostatečnou úhradu, vyplatí se ihned doručiteli peníze, šekem poukázané), nebo může žádati, aby mu šekovým úřadem byly peníze zaslány, anebo, má-li sám šekový účet, aby mu příslušná částka byla připsána.

Toliko šek na jméno může býti odvolán (§ 8 »Pravidel«).

Poštovní šeky lze vydati pouze v mezích volné pohledávky (pohledávky, vykázané posledním výpisem z účtu po odečtení základního vkladu). Šeky bez úhrady (převyšující volnou pohledávku) šekový úřad odmítá. Pošt. šeky smí vydati jenom majitel účtu, nebo osoba, jež je k vydávání zmocněna a jejíž podpis jest uložen u šekového úřadu, a to pouze pro šekový účet, který je od šekového úřadu opatřen jménem a číslem majitelovým (srov. § 5 cit. »Pravidel«).

Pojem šekového řízení záleží v tom, že se účastníkům otevře u pošt. úřadu šekového účet, na němž se provádějí přípisy vkladů

²³⁾ O rozdílech mezi směnkou a šekem dle francouzského práv. srov. Lyon — Caen & Renault, Manuel de droit commercial, str. 627 a násl.

²⁴⁾ V bývalé rakouské monarchii došlo k zřízení poštovní spořitelny v r. 1882. Kromě řízení šekového a klearingového bylo tu zavedeno i úsporné řízení, dle něhož měl též dotyčný ústav název. Zákonem ze dne 11. března 1919, č. 140 Sb. z. a nař., došlo u nás k zřízení poštovního úřadu šekového, kterýžto název se kryje s dnešní agendou tohoto ústavu. Poštovní úřad šekový nastoupil v našem území též na místo bývalé uherské poštovní spořitelny.

a odpisy výplat šekem poukazovaných (§ 1 »Pravidel«). Podmínky k přístupu k šekovému zřízení, resp. otevření účtu u pošt. úřadu šekového, jsou upraveny v »Pravidlech pro šekové řízení u pošt. úřadu šekového v Praze«. Jsou zároveň podmínkami pro sjednání smlouvy mezi pošt. úřadem šekovým a uchazeči o přístup k šekovému řízení. Ti, kdo jsou účastníky šekového obchodu u pošt. úřadu šekového, mohou platiti pro svůj účet u kteréhokoli poštovního úřadu a s druhé strany opět nakládati svým vkladem až do jeho výše prostřednictvím šeku, jehož výplata se rovněž může státi u kteréhokoli pošt. úřadu. Poštovní šeky jsou šeky platebními; mohou však v případě, že remitent je majitelem účtu u pošt. úřadu šekového, býti projednány jako š e k y p ř e v o d n í. Zákon o šeku z r. 1906 nezabývá se převodními šeky, nýbrž jen vlastními šeky (platebními) a tak zv. šekem zúčtovacím (šek s doložkou »jen k zúčtování« — § 22 zák. o šeku).

IV. P o š t o v n í p o u k á z k a.²⁵⁾

Také poštovní poukázka řadí se někdy (jmenovitě ve starší literatuře právní) mezi assignace.²⁶⁾ Již ze samého názvu pošt. »poukázka« zdál by se řečený názor prima facie opodstatněný. Nutno však předem vytknouti, že z názvu pošt. »poukázka« nelze nějakých věcných konsekvencí — ve směru příznání pošt. poukázce charakteru druhu občansko-právní assignace — dovoditi, tím spíše, že pošt. předpisy jinak dalších příslušných termínů (assignant, assignat, assignatář a pod.) vůbec neužívají. Proti shora uvedenému názoru mluví však obsah v úvahu přicházejících ustanovení poštovních i podstata a účel (poslání) pošt. poukázky samé. Poštovní poukázka představuje právní ústav; od obecné assignace i od speciálního jejího druhu, šeku, pokud se týče poštovního šeku, pojmově se liší. V posléz uvedeném směru nutno arci doznati, že — s hlediska n á r o d o h o s p o d á ř s k é h o — plní poštovní poukázka podobný úkol, jako šek (poštovní šek), totiž zprostředkuje placení hotovosti prostřednictvím poštovního ústavu. S hlediska c i v i l n ě - p r á v n í h o však znamená pošt. poukázka zcela jiný právní ústav, než šek (pošt. šek). Srovnáním pošt. poukázky a občansko-právní assignace, jakož i pošt. poukázky a šeku (resp. pošt. šeku) vynikne jasně námi stanovená these.

²⁵⁾ O poštovní poukázce jakožto určité listině, v pošt. dopravě používané, jsem pojednal též ve svém spisu »O nejdůležitějších listinách, užívaných při nákladní smlouvě dle obchodního zákona, též se zřetelem k železniční a poštovní smlouvě nákladní« (Brno, 1924). V tomto pojednání chci toliko zvláště vytýčiti rozdíl mezi pošt. poukázkou a assignací, resp. mezi pošt. poukázkou a šekem.

²⁶⁾ Poštovní poukázku považují za assignaci ve smyslu teorie občanského práva o mandatu solvendi a accipiendi jmenovitě Meili ve spisu »Die Haftpflicht der Postanstalt (str. 102) a s jistou modifikací Tinsch (Die Postanweisung, str. 19). Gareis (Blätter für Rechtsanwendung, svaz. 54, str. 299 a násl.) považuje pošt. poukázku za kupeckou poukázku.

Předem nutno se stručně dotknouti podstaty pošt. poukázky ve smyslu příslušných ustanovení poštovních.

Nejprve třeba zdůrazniti, že poštovní předpisy, jmenovitě poštovní řád (vydaný nařízením býv. ministerstva obchodu z 22. září 1916, č. 317 ř. z.) rozumějí poštovní poukázkou jako takovou, t. j. poukázkovým formulářem, toliko určitou formu, provozními předpisy poštovními detailně upravenou, pro prohlášení odesilatele pošt. poukázky (plátce poukázkové částky peněžité), komu mají býti poukázané peníze vyplaceny. Prohlášení toto může se státi též telegraficky (tak zv. telegraf. poukázka) — poštovní úřad dodací (výplatní) může totiž býti poukázán k výplatě peněz, odesilatelem zaplacených, též telegraficky.²⁷⁾ Z příslušných ustanovení poštovních (jmenovitě nařízení býv. ministerstva obchodu ze dne 27. července 1850, § 11 revidovaného poučení o poukázkovém řízení ze dne 4. září 1890, č. 33.912, § 1, odst. 1. provozních předpisů pro poštovní službu poukázkovou, vydaných nařízením býv. ministerstva obchodu ze dne 14. srpna 1908, č. 32.853/P, č. 92 věst. p. a t. z r. 1908 a pak ustanovení poštovního řádu ex 1916, spec. jeho §§ 20, 38, 81 a 213, č. 1, c.; srov. k tomu též ustanovení článku 7, bod 1., odst. 1., »Úmluvy o poštovní službě poukázkové«, sjednané v Madridě 30. listop. 1920), jasně vyplývá, že poštovní poukázka (poukázkový formulář) není nijakým nositelem práv a závazků z poukázkového poměru, nýbrž že práva a závazky z poukázkového poměru, pozůstávajícího v principu toliko mezi poštovním ústavem a odesilatelem (jakožto smluvními kontrahenty), vznikají toliko sjednáním smlouvy o přikázání (odevzdání) zaplacené částky peněžité odesilatelem (plátcem) příjemci, odesilatelem určenému. Ne však pouhou dohodou jmen. smluvních stran, nýbrž toliko současným reálním odevzdáním peněz odesilatelem poštovnímu ústavu (scil. poštov. úřadu podacímu) stává se řečená smlouva perfektní. Bez odevzdání poukázkových peněz, třeba by byl odevzdán náležitě vyplněný poukázkový formulář (scil. odesilatelem pošt. úřadu podacímu), poukázková smlouva ve smyslu pošt. ustanovení právně nevzniká.

Bylo zásluhou svého času jmenovitě Tinsche (srov. jeho spis »Die Postanweisung), že do chaotického ovzduší nejrůznějších názorů právních o podstatě pošt. poukázky přinesl správný názor, jedině odpovídající poštovním ustanovením, že k sjednání poukázkové smlouvy jest vždy nutně zapotřebí reálního odevzdání peněz odesilatelem. Než Tinsch tuto správnou premisi v neprospěch konstrukce poukázkové smlouvy i proti podstatě příslušných ustanovení

²⁷⁾ Odesílatel peněz, poukázaných telegraficky, je arci též povinen vyplniti tak zv. průvodní pošt. poukázku a to stejným způsobem jako obyčejnou pošt. poukázku a podati ji spolu s poukázanými penězi. Než na tuto poukázku nelze — bez poukázkového telegramu — vyplatiti poukázkové peníze. —

poštovních komplikoval thesí, že smlouva poukázková je kumulací reálního kontraktu (»unbenannter Realkontrakt«) a občanskoprávní poukázky (assignace).

Poštovní poukázka není druhem assignace. V poukázkovém poměru poštovním nelze — jako u assignace — rozlišovati dva poměry: mezi poukazovatelem a poukazovníkem a mezi poukazovatelem a poukázaným. V poměru, vzešlém z použití pošt. poukázkového zařízení, jsou zúčastněni jediné odesílatel pošt. poukázky a pošt. ústav. Příjemci pošt. poukázky nepřiznává pošt. řád jinakých práv, resp. závazků, než příjemci z poštovní smlouvy nákladní (o tom srov. bližší v mém pojednání »Právní povaha smlouvy o poštovní dopravě«, uveřejněném v časopisu »Čs. pošta, telegraf a telefon«, roč. 1922—1924, jakož i v cit. mém spisu, str. 75 a násl.). Také příjemce pošt. poukázky (adresát) nemá samostatného právního nároku na vydání poukázkových peněz, a to ani ne tehdy, když mu byla již odevzdána pošt. poukázka (ve funkci tak zv. odběrního listu, jakožto druhu legitimačního papíru v techn. slova smyslu). Odesílatel poukázkových peněz může uplatniti svoje disposiční právo až do faktického odevzdání peněz příjemci. Pošta je z poukázkového poměru zavázána po sjednání poukázkové smlouvy, jež právně nastává, toliko od momentu přijetí pošt. poukázky a poukázkových peněz. Někjaký akcept se strany pošty tu vůbec nemá místo. Poštovní razítko, jakož i poštovní záznamy na poštovní poukázce (jimž někteří přisuzují ráz akceptu) mají toliko význam provozně-technický (podobně jako razítka a záznamy na tak zv. poštovní průvodce).²⁸⁾

Za plnění svého závazku z poukázkového poměru je pošta zavázána toliko odesílateli pošt. poukázky. Naproti tomu byla-li poukázka přijata vůči assignatáři (resp. podle článku 300 obch. zák. byla-li poukázka přijata třeba toliko vůči assignantovi), vzniká tím závazek assignátův ve prospěch assignatáře. Přijetí (akcept) poukázky (kupecké poukázky) zakládá právo pro assignatáře (příjemce poukázky).

Třebas by u šeku otázka akceptu nepřicházela v úvahu a abstrahujíc od toho, že šek je cenným papírem v techn. slova smyslu (a to dokonalou skripturou), poštovní poukázka, rekte poukázkový formulář však vůbec není cenným papírem, nýbrž toliko listinou důkazní, po případě legitimační (srov. cit. můj spis, str. 97), je rovněž mezi šekovým a poukázkovým poměrem zásadní rozdíl již z obdobných důvodů, jež platí o rozdílu mezi obecnou poukázkou a poštovní poukázkou.

Šek resp. poštovní šek arci dle našeho práva nepůsobí — stejně

²⁸⁾ O nějakém akceptu — po způsobu akceptu u kupeckých poukázek — nemůže býti u pošt. poukázky mluveno; ani v tom případě, že by bylo lze poště přiznati charakter kupce ve smyslu obchod. zákona, nelze poštovním záznamům a pošt. razítku na poukázce přisuzovati ráz akcentu ve smyslu čl. 300 obch. zák. (opačného názoru je Gareis).

jako občanskoprávní asignace — b e z d a l š í h o jako placení ve smyslu plnění (vystavuje se v podstatě jen za účelem plnění): jest prostředkem k docílení příštího plnění (i o šeku platí jako o poukázce »Anweisung ist keine Zahlung«).²⁹⁾ Naproti tomu docílí se zaplacením poukázkových peněz poště k cíli odevzdání příjemci tantundem eiusdem generis fakticky téhož, jako kdyby poukázkové peníze byly odevzdány pro destinatáře dopravci k transportu z místa A na místo B. Třeba ovšem zdůrazniti, že při poukázkové smlouvě nejedná se o d o p r a v u p e n ě z (dopravuje se toliko pošt. poukázka sama) — poukázkové peníze podáním jejich u pošt. úřadu přecházejí ve vlastnictví pošty (splývou s kontokorentními příjmy pošt. úřadu) a pošta je povinna tutěž částku peněžitou (tantundem eiusdem generis) odevzdati příjemci, odesilatelem určenému.³⁰⁾

Poštovní poukázka, resp. poukázkový poměr poštovní má s občanskoprávní poukázkou společné jen jméno. Věcně znamená zcela odlišný právní ústav od občanskoprávní poukázky, resp. kupecké poukázky a od šeku (poštovního šeku). Ztotožňování její s asignací svědčí toliko o nesprávném výkladu příslušných ustanovení poštovních.

²⁹⁾ Srov. Daniel, On negot. instr., str. 581.

³⁰⁾ Nelze proto souhlasiti s názorem těch autorů, kteří spatřují v poukázkové smlouvě smlouvu o dopravě (srov. ku př. Krainz, cit. spis).